

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	15
1. Φυσική και Φιλοσοφία	17

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ

2. Η απόλυτη αντίληψη περί χώρου και χρόνου	29
2.1 Η πειραματική φιλοσοφία του Νεύτωνα	29
2.2 Κανόνες συλλογισμού της φυσικής φιλοσοφίας	31
2.3 Η σύνθεση των <i>Principia Mathematica</i>	34
2.4 Η ανάπτυξη του μηχανικισμού: Απόλυτος αιτιοκρατικός καθορισμός	39
2.5 Η νευτώνεια θεώρηση περί απόλυτου χώρου και χρόνου	41
2.6 Απόλυτη έναντι σχετικής κίνησης: Αναζητώντας το δρων αίτιο	44
2.7 Το πείραμα του περιστρεφόμενου κάδου	48
3. Η υπερβατολογική αντίληψη του Kant περί χώρου και χρόνου	52
3.1 Η ιδέα της υπερβατολογικής φιλοσοφίας: Η «κοπερνίκειος» στροφή	52
3.2 Τα είδη των κρίσεων	54
3.2.1 Αναλυτικές – Συνθετικές κρίσεις	55
3.2.2 A priori – A posteriori	56
3.2.3 Η έννοια της συνθετικής κρίσης a priori	56
3.3 Αισθητικότητα και νόηση ως πηγές της γνώσης	58
3.4 Η συνθετική λειτουργία των κατηγοριών της νόησης	59
3.5 Η αρχή της αιτιότητας ως συνθετική κρίση a priori	62
3.6 Διάκριση φαινομένων-νοουμένων: Αναδιάταξη των ορίων οντολογίας και γνωσιολογίας	66
3.7 Χώρος και χρόνος: Καθαρές μορφές της κατ' αίσθηση εποπτείας	69
3.7.1 Ο απόλυτος χώρος του Kant	72

3.7.2 Χρονική διάταξη των φαινομένων – Αρχή της ταυτοχρονίας	74
3.8 Ο συνθετικός a priori χαρακτήρας της γεωμετρίας και η έννοια της κατασκευής	76
3.8.1 Οι προτάσεις της γεωμετρίας ως συνθετικές προτάσεις a priori . . .	76
3.8.2 Ο γεωμετρικός χώρος ως αντικείμενο: Μορφολογική εποπτεία του χώρου	77
3.8.3 Η έννοια της κατασκευής των γεωμετρικών εννοιών	79
3.8.4 Αντικειμενική εγκυρότητα του γεωμετρικού συστήματος στη θεωρία γεωμετρίας του Kant	81
3.9 Ανάπτυξη των μη ευκλείδειων γεωμετριών: Το ερώτημα της δομής του φυσικού χώρου	84
4. Η σχεσιοκρατική αντίληψη περί χώρου και χρόνου	93
4.1 Ο εμπειριοκριτικισμός του Mach – Η γέννηση του θετικισμού	93
4.2 Η σχεσιοκρατική κριτική στη νευτώνεια αντίληψη περί απολύτου: Leibniz και Berkeley	101
4.3 Η αναδιτύπωση της νευτώνειας μηχανικής από τον Mach: Εξάλειψη της νευτώνειας απολυτοκρατίας	106
5. Η σχετικιστική αντίληψη περί χώρου και χρόνου: Ενότητα χώρου, χρόνου και κίνησης – Ειδική θεωρία της σχετικότητας	111
5.1 Η υπόθεση του αιθέρα	111
5.2 Αρχές της ειδικής θεωρίας της σχετικότητας	113
5.2.1 Τα αξιώματα	114
5.2.2 Μετασηματισμοί Lorentz	118
5.3 Επακόλουθα της ομάδας μετασηματισμών Lorentz	124
5.3.1 Σχετικότητα της ταυτοχρονίας	124
5.3.2 Συστολή του μήκους	128
5.3.3 Διαστολή του χρόνου	131
5.4 Συμμετρία χώρου-χρόνου	134
5.5 Από τον χώρο και χρόνο στον χωρόχρονο: Ο απόλυτος κόσμος του Minkowski	136
5.6 Δομή κώνου φωτός και αιτιότητα	141
5.7 Αντικειμενικότητα και φυσική περιγραφή	147
6. Ενότητα χωροχρόνου, κίνησης και ύλης:	
Γενική θεωρία της σχετικότητας	150
6.1 Αρχή της ισοδυναμίας	151
6.1.1 Ασθενής μορφή της αρχής ισοδυναμίας: Βαρύτητα και αδράνεια ως όψεις του ίδιου φαινομένου	151
6.1.2 Ισχυρή μορφή της αρχής ισοδυναμίας: Τοπική ισχύς της ειδικής θεωρίας της σχετικότητας	155

6.2 Καμπυλότητα χωροχρόνου και βαρύτητα: Οι εξισώσεις πεδίου του Einstein	159
6.3 Πρόταση Mach και γενίκευση της αρχής της σχετικότητας	168

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΒΑΝΤΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΗΣ

7. Η κλασική θεώρηση του κόσμου: Γνωσιολογικές προϋποθέσεις, οντολογικές προεκτάσεις	179
7.1 Ατομισμός, αναγωγισμός, καρτεσιανός δυϊσμός	179
7.2 Θεμελιώδη χαρακτηριστικά της περιγραφής φυσικών συστημάτων κατά την κλασική μηχανική	180
7.3 Αρχή της διαχωρισμότητας: Εξατομίκευση φυσικών οντοτήτων	184
7.4 Παθητικός χαρακτήρας της μέτρησης στην κλασική φυσική	187
7.5 Συμβατότητα κλασικών φυσικών μεγεθών	188
7.6 Λογική δομή του προτασιακού πλέγματος της κλασικής μηχανικής	190
7.7 Αρχή των εγγενών τιμών	194
7.8 Το «μεταφυσικό ιδεώδες» της φυσικής πραγματικότητας	196
7.8.1 Η έννοια της «μεταφυσικής ανεξαρτησίας» κατά τον παραδοσιακό ρεαλισμό	197
7.8.2 Υποκείμενο – αντικείμενο	201
8. Η γέννηση της κβαντικής μηχανικής: Ανατροπή του μηχανιστικού προτύπου	204
8.1 Ιστορική εξέλιξη της φυσικής: ρήξη και επανασύνθεση	204
8.2 Η κβαντική υπόθεση του Planck	206
8.3 Ο κυματοσωματιδιακός δυϊσμός του φωτός: Η υπόθεση φωτονίων του Einstein	208
8.4 Το ατομικό πρότυπο του Bohr	210
8.5 Ο κυματοσωματιδιακός δυϊσμός της ύλης: Η υπόθεση των υλικών κυμάτων του de Broglie	215
8.6 Η μηχανική πινάκων του Heisenberg	218
8.7 Η κυματική μηχανική του Schrödinger	222
8.8 Η πιθανοκρατική ερμηνεία της κυματοσυνάρτησης του Born	226
9. Πρόδρομες αρχές της κβαντικής μηχανικής	229
9.1 Αρχή της απροσδιοριστίας	229
9.2 Αρχή της συμπληρωματικότητας	236
9.3 Το πείραμα των δύο σχισμών ως θεμελιώδες πείραμα πρώτων αρχών	246

10. Αξιοματική δομή της κβαντικής μηχανικής	260
10.1 Χώρος Hilbert	260
10.2 Αξίωμα I: Μαθηματική περιγραφή των καταστάσεων	267
10.2.1 Αρχή της υπέρθεσης	273
10.3 Αξίωμα II: Μαθηματική περιγραφή των φυσικών μεγεθών	277
10.3.1 Συζυγής και αυτοσυζυγής τελεστής	277
10.3.2 Σχέση ιδιοτιμών – ιδιοδιανυσμάτων	279
10.3.3 Η σημασία του προβολικού τελεστή	280
10.3.4 Μεταθέτης τελεστών: Κριτήριο διάκρισης μεταξύ συμβατών και ασύμβατων φυσικών μεγεθών	286
10.3.5 Μη μεταθετικότητα τελεστών: Ο θεμελιώδης ρόλος τους και συναφείς συνέπειες	290
10.4 Αξίωμα III: Κατανομή πιθανοτήτων – Κανόνας του Born	297
10.5 Αξίωμα IV: Αξίωμα της προβολής – Αναγωγή της κβαντικής κατάστασης	301
10.6 Αξίωμα V: Νόμος της δυναμικής – Χρονική εξέλιξη	308
10.7 Αξίωμα VI: Σύνθεση συστημάτων – Δομή τανυστικού γινομένου	313
10.8 Σύνοψη των θεμελιωδών αρχών της κβαντικής μηχανικής	317
11. Η συνθετική λειτουργία του τελεστή πυκνότητας	321
11.1 Χαρακτηρισμός και ιδιότητες του τελεστή πυκνότητας	321
11.2 Καθαρές και μεικτές καταστάσεις	324
11.2.1 Μη αναγωγιμότητα των καθαρών καταστάσεων	324
11.2.2 Μη μονοσήμαντη ανάλυση των μεικτών καταστάσεων	326
11.3 Καθορισμός του κβαντικού στατιστικού αλγορίθμου συναρτήσεως του τελεστή πυκνότητας	331
11.3.1 Προσδιορισμός μέσης τιμής και κατανομής πιθανοτήτων	331
11.3.2 Θεώρημα Gleason	334
11.4 Αναγωγή του τελεστή πυκνότητας	336
11.5 Χρονική εξέλιξη του τελεστή πυκνότητας	337
11.6 Γενίκευση των θεμελιωδών αρχών της κβαντικής μηχανικής	338
12. Το πρόβλημα της κβαντικής μέτρησης	342
12.1 Διττή φύση της χρονικής εξέλιξης ενός κβαντικού συστήματος	342
12.2 Διάκριση μεταξύ μείξης και υπέρθεσης καταστάσεων	344
12.3 Ανάλυση της διαδικασίας της κβαντικής μέτρησης	346
12.4 Η εισδοχή της συνείδησης του παρατηρητή κατά von Neumann	350
12.5 Το παράδοξο της γάτας του Schrödinger	353
12.6 Εναλλακτικές θεωρήσεις του προβλήματος της μέτρησης	360
12.7 Περί του αυτοαναφορικού χαρακτήρα της κβαντικής μέτρησης	362

13. Το <i>παράδοξο των Einstein, Podolsky και Rosen (EPR)</i>	366
13.1 Το πρόβλημα της πληρότητας κατά EPR: Είναι η κβαντική μηχανική μια πλήρης θεωρία;	367
13.2 Ανάλυση του επιχειρήματος EPR	370
13.3 Συνέπειες του επιχειρήματος EPR	372
13.4 Η απάντηση του Bohr	374
14. <i>Ανισότητες Bell από το επίχειρημα EPR και η έννοια της μη τοπικότητας:</i> Εννοιολογικές και φιλοσοφικές προεκτάσεις	377
14.1 Το θεώρημα Bell	378
14.2 Απόδειξη της ανισότητας Bell	379
14.3 Από τη μεταφυσική στη φυσική: Πειραματική διερεύνηση της ανισότητας Bell	382
15. <i>Ανισότητες Bell από στοχαστικές θεωρίες κρυμμένων μεταβλητών:</i> Το φυσικό περιεχόμενο της παραβίασης της τοπικής αιτιότητας	386
15.1 Στοχαστική εκδοχή ανισοτήτων <i>Bell</i>	386
15.2 Αρχή της τοπικής αιτιότητας	389
15.3 Απόδειξη ανισότητας τύπου Bell μέσω στοχαστικών θεωριών κρυμμένων μεταβλητών	391
15.4 Παραβίαση της συνθήκης της «ανεξαρτησίας αποτελέσματος»	393
15.5 Διατήρηση της συνθήκης της «ανεξαρτησίας παραμέτρου»	395
15.6 Κβαντική μηχανική και σχετικιστική τοπικότητα: Ειρηνική συνύπαρξη	399
15.7 Αρχή του κοινού αιτίου κατά Reichenbach και η διάρρηξή της στην κβαντική μηχανική	401
16. Το καινοτόμο φαινόμενο της κβαντικής σύμπλεξης	406
16.1 Κβαντική μη-διαχωρισσιμότητα – ολιστικές εκφάνσεις στη μικροφυσική	406
16.2 Ισχυρή μορφή κβαντικής μη-διαχωρισσιμότητας	409
16.3 Ασθενής μορφή κβαντικής μη-διαχωρισσιμότητας	411
16.4 Δυνητικότητα ή δυνάμει ύπαρξη στη μικροφυσική	413
16.5 Το EPR-αντεπιχείρημα των Greenberger-Horne-Zeilinger (GHZ)	417
17. Χιουμιανή επιγένεση, μεταφυσική των σχέσεων και κβαντική φυσική	424
17.1 Η αντίληψη του Hume περί αιτιότητας και φυσικής αναγκαιότητας	424
17.2 Η μεταφυσική θέση της χιουμιανής επιγένεσης	426
17.3 Χιουμιανή επιγένεση και η συνάφειά της με την κλασική φυσική	431
17.4 Η πτώση της χιουμιανής επιγένεσης υπό το πρίσμα της κβαντικής σύμπλεξης	434

17.4.1	Ισχυρώς μη-επιγινόμενες σχέσεις	434
17.4.2	Ασθενώς μη-επιγινόμενες σχέσεις	436
17.5	Προς μια οντολογία των σχέσεων	437
18.	Ρεαλισμός και κβαντική θεωρία	440
18.1	Προς έναν ρεαλιστικό ρεαλισμό στη σύγχρονη επιστήμη	440
18.2	Μεθοδολογικές προϋποθέσεις εποπτείας του κβαντικού αντικειμένου	444
18.3	Επιστημική φύση του κβαντικού αντικειμένου	447
18.4	Οντική φύση του κβαντικού αντικειμένου	451
18.5	Επιστήμη και αλήθεια	454
18.5.1	Αντιστοιχιστική θεωρία της αλήθειας	454
18.5.2	Προοπτικιστική/Πλαισιοκρατική θεώρηση της αλήθειας ως αντιστοιχίας	459
18.6	Σύγχρονος επιστημονικός προοπτικισμός	465
18.6.1	Προοπτικιστικός ρεαλισμός	466
18.6.2	Μεθοδολογική δομή και λειτουργία του επιστημονικού προοπτικισμού	470
19.	Κατηγοριοθεωρητική προσέγγιση της κβαντικής μηχανικής	476
19.1	Αρχές και θεμελιώδεις έννοιες της θεωρίας κατηγοριών	476
19.2	Κατηγορική αναπαράσταση κβαντικής δομής γεγονότων	481
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	487